— સુધરેલી રીત મુજબ —

વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ

— તૈયાર કરેલી —

# પહેલી ચોપડીના અર્થ.

(કવિતાની સમજુતી; અઘરા શબ્દો; જોડાક્ષરો; પાઠનો સાર; ઈ.)

— રચનાર —

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો.

શાહપોર-સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા-શા. મગનલાલ મોતીરામ.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું-શાહપોર, સુરત.



છાપનાર—ઠાકોરદાસ માનસીંગ.

છાપવાનું ઠેકાણું-"જૈન વિજય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ" ચોટાના પૂલ ઉપર સુરત.

સને ૧૯૧૫. એપ્રીલ.

કિંમત બે આના.

પહેલા ધોરણનો "મુખગણિત શિક્ષક."

એક આનો.

કર્તા—છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર, સુરત.

---

# પહેલી ચોપડીના અર્થ.

---

પાઠ ૧ લો.

દિવાળી=વરસનો છેલ્લો દિવસ; આસો વદ અમાસ.

અક્ષર=હરફ; દસ્કત.

નિશાળ=ભણવાનું ઠેકાણું

રજા=છુટ્ટી.

રાજી=ખુશી.

છોડી=છોકરી.

પાછી વળી=ફરી.

ભેગી=સાથે; એકઠી.

લીંપેગુંપે=છાણ માટીથી સાફ કરે.

ચોળે છે=ચોપડે છે; છાંટે છે.

સંજોરી=ધારી.

ઘુઘરા=ઘુઘરાના આકારનો ઘઉંનો બનાવેલો ગળ્યો પદાર્થ.

સાથીઆ=ચુનાની ફાક વગેરેનાં કાઢેલાં ચિત્ર

આંગણામાં=આપણા આગળ.

સારૂં સારૂં=ગળ્યું ગળ્યું.

જમવાનું=ખાવાનું.

લુગડાં=કપડાં.

ઘરેણાં=દાગીના; જણસો.

દારૂખાનું=આતશબાજી.

ફોડે છે=સળગાવે છે.

સૌ=બધા.

ગીત=રાગથી ગાવું તે.

ઘરઘર=ઘેરઘેર.

ફટાકડા=ફટાકા.

ફડફડ=ફડાફડ.

હરખાય=ખુશી થાય.

**સમજુતી**—દીવાળીના દહાડામાં ઘેરઘેર દીવા સળગે છે અને ફટાકા ફડાફડ ફુટે છે તેથી છોકરાંઓ ઘણા ખુશ થાય છે.

## પાઠ ૨ જો.

વાર=દિવસ; દહાડો.
વિષે=બાબત.
કચેરી=કોરટ.
બંધ રહે છે=રજા પડે છે.
રવિ=સુરજ; સૂર્ય.
દેવળ=દહેરૂં.
કેડે=પછી.
મુસલમાન=મુસલમાની ધર્મ માનનાર.
જુમેરાત=ગુરૂવારની રાત
પાછો=ફરીને; બીજીવાર.
અઠવાડીઉં=સાત દિવસ.
ફરીથી=બીજીવાર.

**સમજુતી**—પહેલો રવિવાર, પછી બીજો સોમવાર, ત્રીજો મંગળવાર, ચોથો બુધવાર, પાંચમો ગુરૂવાર, અને પછી છઠ્ઠો શુક્રવાર આવે છે. (૧) સાતમો વાર શનિ છે, તે છેલ્લો વાર ગણાય છે; એવી રીતે સાત દહાડાનું એક અઠવાડીઉં થાય છે. (૨)

## પાઠ ૩ જો.

ફરતી=ચારે બાજુએ; આસપાસ.
વાડ=કાંટાનો કે તારનો બનાવેલો આંતરો.
દરવાજો=મોટું બારણું
માંહે=અંદર.
ફુલઝાડ=ફૂલ થાય તેવા ઝાડ.
વેલ=વેલો; ભોંયપર પથરાતો છોડ.
છોડ=ઝાડવો; નાનું ઝાડ.
ચોકઠું=ચારે બાજુથી જડી લીધેલું લાકડાનું ઘર.
વાવટા=નિશાન; ધજા.
મોગરી=ઘંટ વગાડવાની લાકડાની હથોડી.
મહેતાજી=માસ્તર, ગુરૂજી
બેઠક=બેસવાની જગા.
કલાકની શીશી=કલાક જાણવાનું સાધન.
ગામ=જ્યાં થોડાં ફળીઆં અને ઘર હોય તે
નકશો=ગામ કે દેશનો ચિત્રેલો નમુનો.
ચિત્રો=છબીઓ.
ટાંગેલાં=લટકાવેલાં.
ઘોડા=પાટીઉં મૂકવાની બેઠક.
કસરત=મહેનત કરી શરીરને મજબુત બનાવવું તે.
માટી=મરોડી.
મજાની=સારી.
અહીં=આ ઠેકાણે.
રોજ=હમેશાં.

## પાઠ ૫ મો.

ધોતીઆં=પોતડી, ધોતી.

અંગરખી=ડગલી.
જોડીઓ=નાના બુટ, ખા સડીઓ.
દરજી=લુગડાં શીવનાર.
સુરવાલ=સાંકડા પાયચાનો લેંઘો;
ફળીકું=મહોલ્લો.
કોટ=ડગલો.
ઘાઘરી=નાનો ચણીઓ
ઓઢણી=છોકરીઓને ડીલે તથા માથે ઓઢવાનું ત્રણ ગજનું લુગડું
પરીક્ષા=તપાસણી.

## પાઠ ૬ ટ્ટો.

ચોકખાઈ=સફાઇ; સુઘડતાઇ.
ચોકખાં=સાફ.
મેલાં=ગંદાં;. મેલવાળાં.
બરાબર=સારી રીતે.
ડીલ=શરીર.
ગંદી=ખરાબ.
અડાય=અડકાય.
ફોલ્લો=ગુમડું; ચાંદું.
ખસ=ઝીણી ફોલ્લી, ખુજળી.

ધોવડાવવાં=સાફ કરાવવાં.
ડાઘા=ડપકા.
વાડો=ઘરની પાછળની ખુલ્લી જગા
ગંદવાડ=ગોબરવાડ.
નાથ=ધણી.
માંદા=બાજારી;
કવિતા=ગાયન.
મુખડું=મોં.
દીલ=મન.
જગનાનાથ=જગતના ધણી; પરમેશ્વર.

**સમજુતી**—મારો ઓટલો સાફ છે, અને મારા ઘરનો ચોક પણ સાફ છે; મારાં લુગડાં સાફ જોઇને, બધા લોક મને ચોકખો કહે છે. (૧) મારૂં મોં સાફ છે; અને મારા હાથ પણ ચોકખા છે મારા ચોકખા (પાપ વગરના) મનમાં પરમેશ્વર બિરાજે છે. (૨)

## પાઠ ૭ મો.

વરસગાંઠ=સાલગીરી; જન્મ દિવસ.
ભાવ્યા=પસંદ પડયા; સ્વાદ લાગ્યા.
ઝટ=જલદી.

ભાણો=બેનનો છોકરો; ભાણેજ.
કઢી=છાશમાં આદુ મરચાં, હળદર વગેરે નાખી ઉકાળેલી તે.
હાથપણ અડાડયો નહિ=અડકયો નહિ; ખાધું નહિ.

બીડાં=પાનમાં ચુનો કાથો સોપારી વગેરે મુકી બનાવેલી પટીઓ.

### પાઠ ૮ મો.

કાકો=બાપનો ભાઇ.
કાકી=કાકાની વહુ.
ભત્રીજો=ભાઇનો છોકરો
મામો=માનો ભાઇ; બાપનો સાળો.
મામી=મામાની વહુ.
ભાણેજ=બેનનો છોકરો; ભાણો.
ફોઇ=બાપની બેન.
ફુઓ=ફોઇનો વર.
માસી=માની બેન.
માસો=માસીનો વર.
પીતરાઇ=કાકાનાં છોકરાં
મોળાઇ=મામાનાં છોકરાં
મસિઆઇ=માસીનાં છોકરાં.
ફોઇઆત=ફોઇનાં છોકરાં
બનેવી=બેનનો વર.
સાળો=વહુનો ભાઇ.
સાળી=વહુની બેન.
ઓરમાઇ=બાપ એક ને મા જુદી જુદી હોય તે; સાવકાં.
સાવકી=ઓરમાઇ
મા એક અને બાપ જુદા જુદા હોય તે દૂધભાઇ કહેવાય.
જમાઇ=છોકરીનો વર.
વહુનાં માબાપ=છોકરાનાં સાસુ સસરો.
વરનાં માબાપ=છોકરીનાં સાસુ સસરો.
છોકરાં કે છોકરીના સસરો એક બીજાને વેવાઇ કહે છે.
છોકરા કે છોકરીની સાસુ એક બીજાને વેવાણ કહે છે.

### પાઠ ૧૦ મો.

મોટાં=મોટી ઉમરનાં; વડીલ.
પ્રમાણે=રીતે.
પૂઠે=પાછળ.
બાવાજી=બાપાજી.
વખાણ=સારૂં કહેવું તે.
માન=આવકાર.

### પાઠ ૧૧ મો.

ઉજાણી=મીજબાની;
બબ્બે=બે બે.
ક્યાં=કયે ઠેકાણે
આશોપાલવ=એક જાતનું ઝાડ, (એનાં પાંદડાંનાં તોરણો બને છે)
વિના=વગર;
પૌંઆ=ડાંગર પલાળી શેકીને ખાંડીને બનાવેલા તે.
ધાણી=જુવાર, મકાઇ, વગેરેના દાણાને શેકી બનાવે છે તે.
વઘારેલાં=વઘાર દીધેલાં
ખારેકી=ખારેકના જેવા
દળ=લોટને શેકી તેમાં ઘી ખાંડ વગેરે વસ્તુ નાખી બનાવેલું તે.
દાદી મા=બાપની મા.
રાંદેરી=રાંદેરમાં થતાં
શેતરંજી=પાથરવાનું જાડું સુતરાઉ બિછાનું

પાથરણું=બિછાનું

હાર=ઓળ

શાક=દૂધી, વેગણ, પાપડી વગેરે.

ચટણી=આદુ, મરચાં, કોથમીર, મીઠું વગેરે ખૂંદી બનાવેલી તે.

ખૂબ=ઘણું.

મજા=રમુજ; ગમત.

### પાઠ ૧૨ મો.

હોડી=સઢવાળો મોટો મછવો.

રમત=ગમત; ખેલ

તાપ=તડકો; ગરમી.

પણે=પેલે ઠેકાણે.

એકઠાં=ભેગાં

તરફ=બાજુ

તળાવ=જેની ચારે બાજુએ જમીન અને વચમાં પાણી હોય તે.

પછાડી=પાછળ

સરત=હાર જીત;

થોભો=ઉભા રહો.

જીત્યો=ફાવ્યો

સઢ=વહાણને ચાલવામાં મદદ કરવા માટે પવન ભરાવવા સારૂ બાંધેલું લુગડું.

ચાલ=રીતભાત.

સુંદર=સારી.

સહેલ=મજા; મોજ.

### પાઠ ૧૩ મો.

ખંડ=બૈરાંની કાંચળીના કાપડાનો કસબી રેજો.

કાંચળી=બૈરાંનું કાપડું.

રડતી=રોતી

છાની=મુગી; ચૂપ.

હાં=ચારૂ.

નજર કરી=જોઇ.

ડાહી=શાણી; સમજણી.

### પાઠ ૧૪ મો.

દેડકાં=પાણીમાં રહેનાર ચોપગાં પ્રાણી.

પાળ=કોરણ; કોર; કાંઠા.

ફેંકાફેંકી=નાખાનાખી.

ધડાધડ=ધબોધબ.

માર્યા જઇએ છીએ=દુઃખી થઇએ છીએ.

અરે=ઓ.

ખરી=સાચી.

પ્રાણી=જીવ.

ઇજા=દુઃખ; નુકસાન.

રમત=ખેલ.

સંભાળી=સાચવી.

દુઃખ=પીડા.

નુકસાન=બગાડ.

કદી=કોઇ વખત.

ખેલતાં=રમતાં.

ભારી=ઘણું.

હાણ=નુકસાન.

**સમજુતી**—રમત ગમત કરતાં, કોઇ વખત પણ કોઇને નુકસાન કરવું નહિ; નઠારી રીતે રમતાં ઘણું નુકસાન થાય છે.

### પાઠ ૧૫ મો.

દયા=મહેરબાની, રહેમ.
ખીજ્યા=વઢયા.
તળે=નીચે
છુંદાય=ચગદાય; કચડાય
વૈતરૂં=મોટી મહેનત
ઢોર=ગાય, ભેંસ, બળદ વગેરે ઘાસ ખાનાર પશુ
કામનાં=ખપનાં; ઉપયોગમાં
સંભાળ=બંદોબસ્ત
વખતસર=બરાબર વખતે
સાફ=ચોકખા
નીરવાનું=નાખવાનું
સોળ=ઝપાટા; લાકડીના મારથી શરીરપર જે લીસોટા પડે છે તે
યાદ=ફોમ.
ભૂલી=વીસરી
ગજા=શક્તિ
ઉપરાંત=વધારે

### પાઠ ૧૬ મો.

એનવેન=છોકરાઓની એક રમતનું નામ છે
છુટ્ટો=બંધન વગરનો.
મજા=ગમત
દાવ=વારો
પહેલાં=અગાઉ.
જણ=છોકરો
બંધકર=મીંચ
બાકીના=બીજા
વાંસો=પીઠ; બરડો
વારાફરતી=એક પછી એક
દીવા ઘેન=આંખ બંધ કરવી તે
સમજ્યો=જાણ્યું
સેળભેળ=એકઠા
હોશિયાર=ચાલાક
પારખી=ઓળખી
સંતાવા=છુપાવા
અડશો=અડકશો
બચી જશો=વારો આવશે નહિ
લાંબો વખત=ઘણીવાર.
ઓળખ=પારખ
શાબાશ=ધન્ય; ઠીક
બસ=ઘણું

સાર—આ રમતથી લાગવાથી ઇંદ્રિય, ધારણા શક્તિ વગેરે શક્તિઓ કેળવાય છે.

### પાઠ ૧૭ મો.

સાચ=સાચું; સાચી વાત
ગમ્યો=પસંદ પડ્યો
દેશાઈ=જાગીરદાર
છૈયાં=છોકરાં.
ગાળ=ખરાબ શબ્દ
જુઠું=ખોટું
હેત=માયા; પ્યાર
વખાણ્યો=પસંદ કર્યો
દેખે=જુએ
કાપે=કાપ મૂકે
કાપ=ચીરો
ગભરાયો=અકળાયો
સાચા બોલું=ખરું બોલનાર

**પાઠ ૧૮ મો.**

વાઘ=ફાડી ખાનારૂં ચટાપટાવાળું પ્રાણી

મશ્કરી=મજાક.

પરતાય=દીલગીર થાય

બચ્યાં=બાકીરહ્યાં, ઉગર્યાં

સીમ=ખેતર

અમથી=ખોટી; જુઠી.

ધાજો=દોડી આવજો.

આસપાસ=આજુબાજુ

શરમાઇ=લજવાઇ

ખોટું=ખરાબ; માઠું

સાચી=ખરી

રોવા=રડવા

છેતર્યા=ઠગ્યા

વા'રે=મદદે

વા'રે ધાયા=મદદે દોડી આવ્યા

સપડાય=ફસાય

જુઠાણું=જુઠું; ખોટું

આખર=છેવટ

જન=માણસ

**સમજુતી** – જે માણસ બીજા માણસની મજાક કરે છે તે માણસ પહેલાં કે પછી પકડાય છે; ખોટાઇ જલદી જણાઇ આવે છે. અને આખરે તે જુઠો માણસ દીલગીર થાય છે. (૧)

**પાઠ ૧૯ મો.**

જુક્તિ=કળા, યુક્તિ.

પોકે પોક મૂકી=મોટે સાદે ધાંટા પાડી.

અલ્યા=કોઇને નામ દીધા વગર બોલાવવું તે

બચાવ=ઉગાર,

આઘું=દૂર.

અકેકને=દરેકને

કબુલ કરી=માની

**પાઠ ૨૦ મો.**

ગરીબ=પૈસા વગરનો.

અન્ન=અનાજ

ભિખારી=જેની પાસે ખાવા પીવાનું ન હોય તે; ભીખ માગનાર

ભજન=ઇશ્વરના ગુણ ગાવા તે.

પુરાં=પુરતાં; જોઇએ તેટલાં

આંધળો=જેને બે આંખે દેખાય નહિ તે

ભીખ=માગી ખાવું તે

પગે અપંગ=પગે ખોડ વાળો; લુલો; લંગડો

અપંગ=લુલો, લંગડો, આંધળો, બહેરો વગેરે ખોડવાળો.

દયા=મહેરબાની.

ભગવાન=પરમેશ્વર

ભલું=સારૂં, કલ્યાણ

**પાઠ ૨૨ મો.**

સરદાર=ઉપરી

સ્વપ્નું=ઊંઘમાં આવતા વિચાર

જંગલમાં=વનમાં

હરણી=હરણની માદા.

રૂપાળું=શોભિતું

ઉપાડી=ઉંચકી

એકદમ=તરત
છલંગ=ફાળ; કૂદકો
દેવતાઇ=દેવના જેવો
પુરુષ=માણસ

પાઠ ૨૩ મો.

ઉંદરડી=ઉંદરનું બચ્ચું
રસોડું=રસોઇ કરવાની જગા; રાંધણી
બરાબ=ખંત.થી
ભાત=બાફેલા ચોખા
ખાવાનું=ખોરાક
સારાં=ભલાં
ઉપલા=ઉપરના
બાકું=કાણું
પોળી=એપડવાળી રોટલી
મન=મરજી; ખુશી
મણા=ખામી; ખોડ
ઉંદરીઉં=ઉંદર પકડવાનું પાંજરું
ભોગજોગે=એકાએક
પાર=છેડો;
વલે=હાલ; દશા
સાર–બાળકોએ મોટાંની શિખામણ માનવી.

પાઠ ૨૪ મો.

કાંઠો=કિનારો
પોલ=પોલાણ;
દર=કાણું; સાપ, ઉંદર મકોડા, કીડી વગેરેને રહેવાનું ઘર
ઝેરી=ઝેરવાળો
પંખી=પાંખવાળા જાનવર જેવાંકે ચકલી પોપટ, કાગડા વગેરે
ફુંફાડા=ફૂં ફૂં અવાજ કરવો તે.
છુંદી=ચગદી; કચડી
ફેણુ=સાપની પહોળી કરેલી ગરદન
છોલાય=ઘસાય;સોરાય
વળગીને=બાઝીને
ચટકા=ડંખ
ભોંય=જમીન
પછાડી=અફાળી
વાસ=પીમળ;
પછાડા=અફળાટ
અંતે=આખરે; છેવટે
જોરાવર=જબરી
જીવ લીધો=મારી નાખ્યો
ઝાઝા=ઘણા
નબળા=જોર વગરના;
વેર=અદાવત;
નાગ=ફેણવાળો મોટો સાપ
પ્રાણ=જીવ.
પેર=રીત

**સમજુતી**—જોર વગરના પણ ઘણા માણસો સાથે કોઇ પણ દિવસ વેર કરવું નહિ; જુઓ કે આ રીતે ઘણી કીડીઓએ મળીને મોટા સાપને પણ મારી નાખ્યો.

.. **સાર**—કોઇને હલકું ગણી તિરસ્કાર કરવો નહિ, તેમજ પોતાની શક્તિ વધારે છે એમ ધારી અહંકાર કરવો નહિ.

**પાઠ ૨૬ મો.**

ચતુરાઇ=હોશિયારી; ડહાપણ
કુજો-ભોટવો
આમતેમ=આજુબાજુ
ફાંફાં=ખોટી મહેનત
ઉપાય=ઇલાજ
સૂઝી આવ્યો=જડયો
પાછી=બીજીવાર; ફરીને
મટાડી=દૂર કરી
નાચતો=કૂદતો
છુપાઇ=સંતાઇ
કાજે=માટે; સારૂં
કંકર=કાંકરી
ધીરજ=સબુરી
કઠણ=અઘરૂં
જલદી=થોડીવારમાં
પાર મૂકાય=પુરૂં થાય

**સમજુતી**—ભોટવામાંનું ઉંડું પાણી ઉપર લાવવા માટે કાગડાએ કાંકરા નાખ્યા, તેથી પાણી ઉપર આવ્યું, તે આજ પીધું. (૧) સબુરી ને ડહાપણથી જે અઘરૂં કામ હોય છે, તે થોડી વારમાં પુરૂં થાય છે; માટે ભલે તમે બધા કરી જુઓ. (૨)

**સાર**—અક્કલ અને ધીરજથી જેવું કામ થાય છે, તેવું ફાંફાં મારે થતું નથી.

**પાઠ ૨૭ મો.**

કાપણી=અનાજ, ઘાસ વગેરે કાપવાનું કામ
મહેનત=મજુરી.
આથમતા=આથમીજતા
વઢાઇ=કપાઇ
દાદાજી=બાપના બાપ; માના બાપ
સાદ=અવાજ
મલકાવી=હસવા જેવું કરી.
બેટા=દીકરા
બાથમાં=બે હાથની વચમાં
બચ્ચી=બોકો; ચુંબન
ભાથું=ખાવાનું
તાજા=કામ કરવાને લાયક
ઉનો=ગરમ
માખણ=દહીંને વલોવવાથી છાશના ઉપર જે ધોળો હલકો ચીકણો પદાર્થ તરી આવે છે તે;
વંતાક=વેગણ
દહાડીઆ=રોજથી મજુરી કરનાર
ભાણ=સુરજ;
ભાણ બૂડે=સુરજ આથમે
દાતરડું=અનાજ ઘાસ વગેરે કાપવાનું લોઢનું વાંકું હથિયાર.
ચાસ=ખેતરમાં હળે કરી પાડેલા આડા ઉભા લીસોટા
ચચ્ચાર=ચાર ચાર
દહાડો આથમે=સાંજે

સાર—ખેડુતનો ખોરાક સાદો છે, પણ તેઓ મહેનતુ હોવાથી ઘણા મજબુત હોય છે; માટે આપણે મહેનત કરવી.

### પાઠ ૨૮ મો.

ખળાં=ઘણી ખળીઓ
પાથરા=કાપીને ભોંયપર નાખેલા છોડ;
ખળી=કણસલામાંથી દાણા છુટા પાડવા માટે લીપી ચોકખી કરેલી જગા
ઓર=ઢગલો
દાલવ્યો=ખળો કીધો
દાલરાને=બળદની હારને
પગર=કણસલામાંથી દાણા છુટા પાડવા માટે તેના પર ઢોરને ચલાવે છે તે.
પટલાણી=પટેલની બૈરી
ઉમણી=ઝટકો
કુંવળ=ઘઉંનું ઘાસ
કારભાર=કામકાજ
હરખ=આનંદ; ખુશાલી
હરખ માતો ન હતો=ઘણીજ ખુશી થતી હતી
હોંસીલી=ઉમંગી
પગર ફેરવતી હતી=બળદને ફેરવી તેના પગવડે ઉંબી કચરાવતી હતી
હાલરૂં=ઉંબીમાંથી ઘઉં અને છોડાં છુટા પાડવા માટે તેના ઢગલા પર બળદને હારબંધ જોડી ફેરવવામાં આવે છે તે

### પાઠ ૩૧ મો.

સહેલ=મજા; ગમત
ચંદ્રમા=ચાંદો;
મેદાન=ખુલ્લી સપાટ જમીન
નીચે ઉતરી ગયો હતો=દેખાતો બંધ થયો હતો
આથમે=દેખાતો બંધ થાય
બપોર=દહાડાનો બાર વાગતાનો વખત.
રાત=સુરજ આથમ્યા પછી તે પાછો ઉગે ત્યાં સુધીનો વખત
અજવાળું=ઉજાસ
ઝાંખો=તેજ વગરનો
ઝગઝગે=ચળકે;

### પાઠ ૩૨ મો.

#### ભાગ ૧ લો.

ઓટલો=ઘરને લગતો ચોતરો
ઢંકાઇ=દબાઇ; છુપાઇ
ફોરાં=મોટાં છાંટા
જરૂર=ખપ; ઉપયોગ
પાલો=કુમળાં પાંદડાં; પાંદડાંનો જથો,
બી=બીયાં
પોચી=નરમ
હમણાં=હાલ; આ વખતે
તળાવ=પાણી ભરાઇ રહે તેવો મોટો ખાડો.
નદી=મીઠા પાણીનો વહેતો મોટો વહેળો
પવન=વા; વાયરો

૫૫૮-૬



**પાઠ ૩૨ મો.**

**ભાગ ૨ જો.**

ચોભ્યાં=અટક્યાં
ચોકખી=સાફ
ગામડાં=નાનાં ગામો
છોડી=મૂકી
રેલો=પ્રવાહી પદાર્થનું વહેવું તે
રેલમરેલા=ચારે તરફ રેલા નીકળવા તે
બિચારા=બાપડા
પછડાતા=અફળાતા
તણાઇ=ખેંચાઇ
ઘેબરીઓ=ઘેબરના જેવો મીઠો
પરસાદ=ખાવાનું; જમવાનું
કારેલું=એક જાતનું કડવું શાક
નેવલે=નેવાએ

**સમજુતી**—હે વરસાદ તું આવ, જેથી કરીને અમને ઘેબરના જેવું મીઠું ખાવાનું, ઉની ઉની રોટલી અને કારેલાંનું શાક મળે, હે વરસાદ તું ઘણો આવ, કે જેથી નેવામાં પાણી આવે, અને નઠારી છોકરીને દેડકાં ખેંચી જાય.

**પાઠ ૩૩ મો.**

રેતી=પથ્થરનોઝીણોભુકો
ભુકો=ઝીણી રજ
મટોડી=માટી
ડહોળું=માટીવાળું
નીતર્યું=મેલ વગરનું; ચોકખું
ધારવાળા=અણીવાળા
તાણી=ઘસડી; ખેંચી
કાંકરી=ઝીણા કાંકરા
ખરે છે=નીચે પડે છે
તળીએ=નીચે
રસ્તા=માર્ગ; વાટ
ચૂશી=શોષી

**પાઠ ૩૪ મો.**

ભઠ્ઠી=મોટો ચૂલો
સીંચ્યાં=ગોઠવ્યાં
ઇંટવાડો=ઈંટ પાડવા તથા પકવવાની જગા
કઠણ=સખત
પછાડવાથી = અફાળવાથી
ચીકણી = ચિકાશવાળી. (ચિકાશ ૩ જાતની હોય છે. ૧) હાથે ચોંટી જાય એવી. ૨) ડાઘા પડે એવી. ૩) તાણતાં તૂટે નહિ એવી.
કાણાં=બાકાં
કણક = ઘઉંનો કેળવેલો લોટ
ઘાટ=આકાર
ઘડો=ગાગરથી નાનું વાસણ; દોરીઓ
ગાગર=ઘડા કરતાં મોટું વાસણ
કોઠી=અનાજ ભરી મુ-

કવાનો નાનો કોઠાર
કોડીઆં=દીવા કરવાનાં માટીનાં વાસણ
ફરતો=ચોગરદમ; બધી તરફ
તાપ=ગરમી

**પાઠ ૩૫ મો.**

ધાતુઓ=ખનીજ પદાર્થો. ધાતુમાં નીચેના ચાર ગુણો ખાસ હોય છે. ૧) ધાતુના કણો ચળકતા હોય છે. ૨) ધાતુઓ ભારે હોય છે ૩) જમીનપર પડતાં ધાતુનો અવાજ થાયછે ૪)ગરમી વહી શકે છે.
પિત્તળ=જસત અને તાંબાની મેળવણીની બનેલી પીળા રંગની ધાતુ
લુહાર=લોઢાના ઘાટ બનાવનાર
ધમણ=દેવતા ફુંકવાનો સંચો
સળીઓ=ગજીઓ
ખૂબ=ઘણો
લાલચોળ=ઘણોજ ગરમ
એરણ = સોની, લુહાર વગેરે જેના પર મૂકી ટીપે છે તે
હથોડો=ધાતુઓ ટીપવાનું ઓજાર; મોટી હથોડી
ટીપ્યો=ઘડ્યો
જતરડો=તાર ખેંચવાનું હથિયાર
સોનું=પીળા રંગની કિંમતી ધાતુ
રૂપું=ધોળા રંગની કિંમતી ધાતુ
તાંબું=લાલ રંગની ધાતુ
કલાઇ=ધોળા રંગની ધાતુ (એ રૂપા કરતાં નરમ હોય છે)
સીસું=ધોળા મેલા રંગની ધાતુ
જસત=સફેદ મેલા રંગની કઠણ ધાતુ

સોનું, રૂપું, તાંબું, લોઢું, સીસું, જસત, કલાઇ અને પિત્તળ એ ધાતુઓનું ઓળખાણ કરાવવું અને તેનો તફાવત સમજાવવો.

**પાઠ ૩૬ મો.**

નાણું=ચલણી સિક્કો
શેઠ=શાહુકાર
પૈસો=ત્રણ પાઇની કિંમતનો તાંબાનો સિક્કો; સવાકો; દોઢીઉં.
ઢબુ=બે સવાકાની કિંમતનો તાંબાનો સિક્કો; બે સવાકા; અદીકો
અધેલો = અડધો પૈસો; દોઢ પાઇ; દોઢ પાઇની કિંમતનો તાંબાનો સિક્કો.
રૂપીઓ=સોળઆનાની કિંમતનો રૂપાનો સિ-

ક્કો; સોળ આના
અડધો=આઠ આનાની કિંમતનોરૂપાનોસિક્કો, આઠ આના
પાવલી=ચાર આનાની કિંમતનોરૂપાનોસિક્કો, ચાર આના
બે આની=બે આનાની કિંમતનો રૂપાનો સિક્કો; બે આના

મહોર=પંદર રૂપીઆની કિંમતનો સોનાનો સિક્કો; ગેણી
આની=ચાર સવાકાની કિંમતનો નીકલનો સિક્કો; ચાર સવાકા
વટાવ્યા=છુટા પૈસા લીધા
૧૫ રૂપીઆ=૧ ગિની (મહોર)

૨ અડધા=૧ રૂપીઓ
૪ પાવલી=૧ રૂપીઓ
૮ બેઆની=૧રૂપીઓ
૧૬ આના, આની=૧ રૂપીઓ.
૩૨ ઢબુ=૧ રૂપીઓ
૬૪ સવાકા=૧રૂપીઓ
૧૨૮ દોઢપાઈ=૧રૂપીઓ
૧૯૨ પાઈ૧= રૂપીઓ

---

**સૂચના:**—ચલણી નાણાંની ધાત **પહેલા ધોરણના "સુખ ગણિત શિક્ષક"** માં જુઓ.

**ટીપ:**—પૈસાને કાઠિઆવાડમાં કાવડીઉં, ગુજરાતમાં કેટલેક ઠેકાણે જઈ, સુરતમાં સવાકો અને મુંબાઇમાં દોઢિયું કહે છે.

**પાઠ ૩૭ મો.**

કુહાડી=લાકડા ફાડવાનું લોઢાનું ઓજાર
સોય=લુગડાં શીવવાનું લોઢાનું ઓજાર
લક્કડફોડા=લાકડા ફાડનાર

તકરાર=રકઝક; વઢવાડ
ધાર=અણીવાળી કોર
ચીરું=ફાડું
મુદર=કુહાડીના માથા પરનો ભાગ; કુહાડીનો ઉપલો ભાગ
તોલે=બરાબર
નાકું=કાણું

અણી=તીણો ભાગ
ચળકાટ=ઝળકાટ
મોટાઈ=વડાઈ; માન
કોદાળી=જમીન ખોદવાનું લોઢાનું ઓજાર
વઢી=લડી
દીકરી=છોકરી
પેદા થયાં=ઉત્પન્ન થયાં

સાર—આ દુનીઆમાં બધી વસ્તુઓ ઉપયોગી છે; માટે કોઇએ બડાઇ કરવી નહિ.

**પાઠ ૩૮ મો.**

વાડી=ફળ ફૂલવાળી જગો; નાનો બાગ
માળી=ફૂલ વેચનાર; છોડ ઉછેરનાર
ફૂલઝાડ=ફૂલ થાય તેવા છોડ અથવા ઝાડ
ક્યારા=આસપાસ પાળ કરેલી હોય એવા ચોરસ ત્રિકોણ વગેરે આકારના જમીનના ભાગ
ચોરસ=ચારખુણાવાળો આકાર
ગલગોટા=એક જાતનું લાલ, પીળા રંગનું ફૂલ.
ફળેછે=ફળ આપે છે
દાડમ=દાડમડીનું ફળ
જમરૂખી=જમરૂખનું ઝાડ
પક્ષી=પંખી; પાંખવાળા જાનવર.
ડાળી=થડમાંથી નીકળેલો ફાંટો;
લાંબા ગોળ=લંબગોળ
મધપુડો=મધમાખીને રહેવાનું ઘર
મધમાખી=મધ બનાવનારી માખી
મધ=ફૂલમાંથી ચૂસેલો મિઠાશવાળો પ્રવાહી પદાર્થ
કોસ=કુવામાંથી પાણી કાઢવાનો ચામડાનો કોથળો અને બળદ વગેરે
આવ્યો રામ=કોસ ઉપર આવ્યો
થાળુ=કુવાના મથાળા પર પાણી ભરવાને ઢાળ પરતું બાંધેલું હવાડા જેવું હોય છે તે
લલકારતો=લહેકારી કરી બૂમો પાડતો
નીક=પાણી જવાનો રસ્તો
લીલાંછમ=ઘણાંજ લીલા

**પાઠ ૩૯ મો.**

છોડવા=નાના ઝાડ; છોડ
ઉખેડી=મૂળમાંથી ખેંચી
મુળીઉં=મૂળ
દાંડી=ડાળી
કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ
જીવતા=જીવવાળા
સુકાઈ જાય=ચીમળાઈ જાય
પથરાઇ=ફેલાઈ
વેલા=ભોંયપર પથરાતા છોડ

**પાઠ ૪૦ મો.**

ટટાર=સીધા
છાલ=ઝાડની ચામડી

ખરબચડી=ખાડા ટેકરા વાળી

## પાઠ ૪૧ મો.

ગલકી=ગલકાનો વેલો
વળગી=બાઝી
છાપરૂં=ઘરનો છેક ઉપરનો ભાગ જેનાપર નળીઆં હોય છે તે
વીંટળાઇને=ચોગરદમ વળગીને
આરીઆના=કુમળા ચીભડાના
દોરડી=દોરી
અંતરે=છેટે
ગાંઠા=ગાંઠ

## પાઠ ૪૨ મો.

કેરી=આંબાનું ફળ
આંબો=કેરીનું ઝાડ
મોર=આંબા આમલીનાં ઝીણાં ફુલ
તાપે=તડકે
ભાર=બોજ; વજન
નીચીનમતી=લચી જતી
ગોટલો=આંબાના બીનું ઢાંકણુ
ગોટલી=આંબાનું બી.
ઘોળજે = દાબી દાબીને પોચી કરજે
ભગવાને=પરમેશ્વરે
જતન=સંભાળ
ઢીલો=પોચો; નરમ
ડીટું=ડીચું

## પાઠ ૪૩ મો.

ધીમે=હળવે
હીંડે=ચાલે
ભસતો=ભોં ભોં કરતો
સામી થાય છે=લડવાને તૈયાર થાય છે
અમળાઇને=વળ ખાઇને; મરડાઇને
જડબાં=ડાચાં
વાગોળવું=ખાધેલું પાછું મોંમાં લાવી ચાવવું તે
નિરાંતે=સુખે; નચિંતે
ઉપાડે=ઉંચકે
ખરી=ગાય ભેંસ વગેરેના પગના તળીઆનું હાડકું.
ફાટ=ચીરો
ખાડા=ખાબોચીઆ
જોરાવર=જબરી;
વગડાઉ=જંગલી; જંગલમાં રહેનારી
પુરી પડે=હંફાવે, બર આવે

## પાઠ ૪૪ મો.

લાગ=દાવ, વખત
ટોળામાંથી=જથામાંથી;
છટકી=નાસી
ડુંગરા=નાના ટેકરા
ચારો=લીલું ઘાસ
માંડી=ગોઠવી; મૂકી
ડરતા=થોભતા
કૂદકો=છલંગ; ફાળ; ઠેકડો
ચત્તુપાટ=બરાબર ચત્તુ
ભરવાડ=ઘેટાં બકરાં ચરાવનાર

ફેરફરક;=તફાવત
મજબુત=જબરા
ઓછા=થોડા
ઊન=ઘેટાના વાળ

## પાઠ ૪૫ મો.

મીઠું=મિઠાશવાળું
ગુણ=ફાયદો
ઠંડું=ટાઢું
ઊનું=ગરમ
અગાડી જાય=ચાટી જાય
ચોખ્ખું=મેલ વગરનું; માંજેલું
પહેલાં=અગાઉ
આંચળ=થાન
મેલ=કચરો
દાણો=અડદ,ગુવાર વગેરે
જણસો=વસ્તુઓ; ચીજો
છાશ=દહીંમાં પાણી નાખી વલોવવાથી બને છે તે
તાવીને=ગરમ કરીને
શીખંડ = દહીંમાં ખાંડ નાખી છણવાથી બને છે તે
ગોચો=લોંદો; લચકો
માવો=દૂધને બાળી બાળીને લોચા જેવું કરે છે તે
પેંડા = માવામાં ખાંડ નાખી ગોળી વાળી બનાવે છે તે
તર=મલાઇ
દૂધપાક=દૂધને ઉકાળી ખાંડ ચોખા નાખી બનાવેલો પાક
બાસુદી=માવો થતાં પહેલાં બૂરૂ નાખી બનાવેલો પદાર્થ

## પાઠ ૪૬ મો.

પ્રાણી = જેને જીવ છે અને જે અહીં તહીં હરીફરી શકે છે તે
છેલ્લી=છેવટની
ડાઘીઓ=કુતરાનું નામ છે
સભા=મંડળી; ટોળી
ઉપરી=મોટો; વડો
ઠરાવ્યો=નક્કી કર્યો
ટીપુ=કુતરાનું નામ છે
ચાલાક=હોંશિયાર,ચંચળ
કારકુન=મહેતો,લખવાનું કામ કરનાર
ગુપચુપ=મૂંગા
અંતે=આખરે; છેવટે
ગંધ=વાસ
શિઆળ=ફાડી ખાનારૂં કુતરા જેવું જનાવર
રીઝે=ખુશ થાય
માંસ=ગોસ
અણીવાળા=તીણા
દાઢ=બેવડાં દાંત
કરકરા = બરછટ; નરમ નહિ તે
ફૂટતો=બહાર નીકળતો
ધણી=માલિક
જે=જય; ફતેહ

## પાઠ ૪૭ મો.

ચાંચ=પક્ષીનું મોં
સમડી=એક જાતનું પક્ષી

કબુતર=એક જાતનું પક્ષી
કીડા=પેટે ચાલનાર નાનાં જીવડાં
જીવડાં=જંતુ; નાનાં જીવ
માળા=પક્ષીને રહેવાનાં ઘર

પાઠ ૪૮ મો.

પાંજરૂં=પીંજરૂં; પોપટ ઉંદર, કોયલ, તીતર, વાઘ, સિંહ વગેરેને રાખવાનું ઘર
ભૂખ્યો=ખાધા વિનાનો
તરબુચ=એક જાતનું ફળ
કકડો=ટુકડો
કા કા=કાગડાનું બોલવું તે
ડીલ=શરીર
ફેર=તફાવત, ફરક
જીવજંતુ=નાના જીવડાં
કોહેલું=કોહી ગએલું; બગડી ગએલું
સળેલું=સડી ગએલું; જીવાત પડેલું
પાછળ=પછાડી
લાલ=રાતી
છેડેથી=નાકેથી
ભાવ્યું=પસંદ પડયું
કૂદતો=કુદકા મારતો
ચોક=ઘરની વચમાંની છોબંધ ખુલ્લી જગા

પાઠ ૪૯ મો.

રકાબી=કાચની તાસક
હલાવ્યું=એક રસ કર્યું
વાહ=શાબાશ
નારંગી રંગ=નારંગીના જેવો રંગ
સરખે ભાગે=બરાબર

પાઠ ૫૦ મો.

પારણું=લાકડાના ચોકઠાનું ઘોડીઉં
ઝોળી=ચાર છેડા બાંધી લઇ વચમાંથી ઝુલતો રાખેલો લુગડાનો કકડો
પાસું=બાજુ
પાંગશ=ઝોળીએ ભેરવવાની લાકડીઓ
દોયણાં=ઝોળી બાંધવાની દોરી
ઝાપટી=ખંખેરી;
મોભ=ઘોડીઆની વચમાંનો આડો થાંભલો
ભેરવ=વળગાડ
ભમરી=લાકડાની ફુદડી; ચકરડી
પાયા=પગ
પોચી=સુંવાળી; નરમ; ખૂંચે નહિ એવી
ગોદડી=નાનું ગોદડું
હીર=રેશમ
ઝુલાવવા=હલાવવા
હાલરડું=બાળકને ઉંઘાડવાનું ગીત; હાલો
ઘુમણું=પારણા કે ઘોડીઆમાં સુવાડીને ગાતાં ગાતાં દોરી ખેંચી હીંચકા નાખવા તે
ગીતે ઘુમણ ઘાલું=હાલરડાં ગાઇ હીંચકા નાખું
રંગીત=રંગેલો
પોઢો=સૂઓ
હેતે=વહાલથી
ઝુલાવું=હીંચકા નાખું
પધરાવું=બેસાડું
ચીતરેલ=ચીતરેલી

પઢાવું=શીખવું, ભણાવું,
મોરલો=મોર
મઢાવું=જડાવું
મખમલ=એક જાતનું સુંવાળું કપડું
મશરૂ=એક જાતનું રેશમી કપડું

તળાઇ=ગાદલું; ગદેલો;
તાજી=નવી
ચિનાઇ=ચીન દેશમાં બનેલી
ફુલડાં=ફૂલ
સેજ=પથારી
બિછાવું=પાથરૂં

હીચોળું=હીંચકા નાખું
ઘેરાંઘેરાં=મધુરાં મધુરાં
લાડકડા=લાડકા; વહાલા
ગજવે=ગજવામાં;

**સમજુતી**—હાલરડું વહાલું લાગે છે, હો મારા ભાઇને (છોકરાને) હાલરડું વહાલું લાગે છે: તેથી હું ગીત ગાતાં ગાતાં દોરી ખેંચીને હીંચકા નાખું; હે રસીલા તમે રંગેલા પારણામાં સૂઇ જાઓ, તો હું તમને ઘણા હેતથી હીંચકા નાખું, ભાઇને પારણે ભમરીઓ જડાવું અને પુતળીઓ બેસાડું, ભાઇને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૧) પારણે ચીતરેલી ચાંચની ચકલી, અને ભણતો હોય એવી રીતે પોપટ બેસાડું; ભાઇ તારે સારી રીતે રમવા માટે મોરને સોનાથી જડાવું, ભાઇને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૨) પારણામાં મખમલ અને મશરૂની નવી તળાઇઓ પથરાવું. અને તેના ઉપર ચંપાના ફૂલની તરેહવાળી ચીન દેશમાં બનેલી ચાદર પાથરૂં, ભાઈને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૩) મારા વહાલા ભાઇ હું પારણે રેશમની દોરી બાંધી તને હીંચકા નાખું અને તને ઉંઘ આવે એવાં મીઠાં ગીત ગાઉં; હે લાડકડા ભાઇ તમે ઉંઘીને ઊઠશો. ત્યારે તમારા ગજવામાં ખાવાનું ઘાલીશ. (મતલબ કે ઉંઘી ઉઠયા પછી તને ખાવાનું આપીશ) ભાઇને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૪)

## પાઠ ૪ થો.

## નિશાળીઆને ફાયદાની વાત.

ઇશ્વર=પરમેશ્વર
નિત્ય=રોજ; હંમેશાં
નિત=રોજ; હંમેશાં
પરોઢીએ=સુરજ ઉગતા પહેલાં
તમામ=બધા; સઘળા
દો=આપો
માન=આબરૂ
ગુરૂ=મહેતાજી; માસ્તર.
સમા=જેવા; બરાબર.
જ્ઞાન=સમજણ; અક્કલ.
તજવું=છોડી દેવું; કાઢી નાખવું.
અંગ=શરીર.
હળીમળીને=સંપીને.
સંગ=સોબત; દોસ્તી.
ચોડી=લગાડી; રાખી.
ચિત્ત=મન.
શિક્ષા=શિખામણ;બોધ.
રૂડી=સારી.
રીત=ચાલ ચલગત.
પેર=રીત; પેઠે.
નીસરી=નીકળી.
પાંસરૂં=સીધું; રખડવા વગર

**સમજુતી**--હંમેશા સુરજ ઉગતા પહેલાં ઊઠવું અને પરમેશ્વરનું નામ દેવું; પછી દાતણ પાણી કરી લઇ નહાઇને બધા પાઠ તૈયાર કરવા. (૧) માબાપ કહે તેમ કરો, અને વડીલની સાથે વિવેકથી ચાલો; મહેતાજીને બાપ જેવા ગણો, જેથી સારી સમજણ મળશે. (૨) કદાપિ જુઠું બોલવું નહિ, અને શરીરમાંથી સુસ્તાઇ કાઢી નાખવી, (મતલબ કે કામ હોંસથી કરવું અને વાર લગાડવી નહિ.) બધા સાથે સંપીને ચાલવું, અને સારી સોબત રાખવી. (૩)

રોજ નિશાળે જવું, અને મન લગાડીને ભણવું; મહેતાજીની શિખામણ માનવી અને સારી ચાલ ચલગત રાખવી. (૧) ભણતી વખતે મન રમતમાં રાખવું નહિ, એ તમે સારી પેઠે સમજો. નિશાળેથી છુટયા પછી સીધા ઘેર જવું. (મતલબ કે રસ્તામાં રખડવું નહિ.) (૨)

## પાઠ ૯ મો.

## મા સંબંધી કવિતા.

સર્વ=બધાં
દેખી=જોઇ
હરખાઉં=ખૂશ થાઉં.
ચાંપ=દબાવે
સાથ=સાથે.
બોકી=બચ્ચી; ચુંબન
બાથ ભીડે=બે હાથ પહોળી કરી છાતી સાથ દબાવે.

| | | |
|---|---|---|
| માંય=માં | ખાવું=ખાવાનું | પેટ ભરીને=ધરાઇને |
| પંપાળીને=હાથ ફેરવીને | મારી જાત=મારૂં શરીર | માડી=મા |
| મુખ=મોઢું | લગાર=જરા | નવ=નહિ |
| દુખડાં=દુઃખો | તે વાર=તે વખતે | સૌથી=બધા કરતાં |
| મીઠા=સારા | ઉંઘાડવા=ઉંઘ લાવવા | હેત=વહાલ; પ્યાર |
| કલ્લોલ=મજા; આનંદના શબ્દો | હાલો=ઉંઘ આણવાનું ગીત | અપાર=ઘણુંજ |
| | | આભાર=પાડ; ઉપકાર |

**સમજુતી**—હું માને જોઇને બહુ ખૂશ થાઉંછું, અને દોડતો દોડતો તેની સામે જાઉં છું; મા મને લઇને છાતી સાથે દબાવે છે. બચ્ચી કરીને બે હાથ પહોળા કરીને દબાવે છે. (૧) ખોળામાં લઇને મને ધવરાવે, અને શરીરપર હાથ ફેરવીને ખૂશ થાય છે. મારૂં મોઢું જોઇને (મને જોઇને) હરખાય છે, અને પોતાના બધાં દુઃખો ભૂલી જાય છે. (૨) પંખી આનંદથી બોલતાં હોય તેના જેવા મારા બોલ મીઠા લાગે છે; મા મને સારૂં ખાવાનું આપે છે, અને મારા શરીરની બહુ સંભાળ રાખે છે. (૩) મને જરા રડતો જાણીને, તે વખતે ગભરાતી ગભરાતી દોડી આવે છે; જો હું હસું અને રમું તો તે બહુ ખૂશ થાય છે, અને મને ઉંઘાડવાને માટે તું હાલરડાં ગાય છે. (૪) જો હું માંદો પડું તો તું ઓસડ પાય છે, અને તું (માડી) પણ પેટ ભરીને ખાતી નથી; બધા કરતાં તારૂં હેત ઘણુંજ છે. માટે હું તારો ઘણો પાડ માનું છું. (૫)

**પાઠ ૨૧ મો.**
**પરમેશ્વરના ગુણનું ગાયન.**

| | | |
|---|---|---|
| ચંદ્ર=ચાંદો | કદી=કોઇ વખત | હવા=પવન |
| વીસરૂં=ભૂલું | અગણિત=ગણાય નહિ એટલા | દામ=પૈસા |
| પ્રભુ નામ=પરમેશ્વરનું નામ | ઉજાસ=અજવાળું | દીએછે=આપે છે |
| | કામ=માટે | પાળે=પુરૂં કરે; પોષણ કરે |
| | ઉપયોગી=ખપની; જરૂરની | તમામ=બધા |
| | | દેવા=આપવાને |

| | | |
|---|---|---|
| સરજાવી=પેદા કરી | પાન=પાંદડાં | હામ=હિંમત |
| સૌ=બધે | દયા=મહેરબાની | |
| ઠામ=ઠેકાણે | સેવક=દાસ; ચાકર | |

**સમજુતી**—ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ, હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. પરમેશ્વરે અજવાળાને માટે ચંદ્રમા, સુરજ અને ગણાય નહિ એટલા તારા બનાવ્યા છે. હું કદી પણ૦ (૧) ઘણી ઉપયોગની જે હવા તે તેં આપી છે, તેના કાંઇ પૈસા બેસતા નથી. હું કદી પણ૦ (૨) તું વરસાદ વડે અનાજ આપે છે, અને બધા જીવોનું પોષણ કરે છે. હું કદી પણ૦ (૩) દૂધ દહીં આપવાને માટે તેં બધે ઠેકાણે ગાય અને ભેંસને પેદા કરી છે. હું કદી પણ૦ (૪) તેં ઝાડ, પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, આંબો, ગુલાબ, બદામ વગેરે બનાવ્યાં છે. હું કદી પણ૦ (૫) તમે મહેરબાની કરીને મને ઘણી વિદ્યા, સુખ અને હિંમત આપો૦ હું કદી પણ. (૬).

## પાઠ ૨૫ મો.

## માબાપની ચાકરી.

| | | |
|---|---|---|
| લુલાં=લંગડાં | કાવડ=વાંસને બે છેડે શીકાં બાંધી બનાવેલી તે | જેવારે=જે વખતે;જયારે |
| સેવા=ચાકરી | મનસુબો=વિચાર | આશીશ=ભલું થજો એમ કહેવું તે; |
| અમાપ=ઘણીજ | માતપિતા=માબાપ | અપાર=ઘણીજ |
| કે'=કહે | તે વાર=તે વખતે | ફરજ=પોતાને કરવાનું કામ; |
| ધન=પૈસો | ધન ધન=વાહ વાહ | બજાવી=પુરી કરી |
| તીરથ=જાત્રા | સારા=ચાકરી કરે એવા | મ'ર=મહેરબાની; દયા |
| પરખી=જાણી | સંતાપ=મનનું દુઃખ | લીલાલહેર=મજા; બધી વાતે સુખ |
| | સઘળાં=બધાં | |

**સમજુતી**—માધવનાં માબાપ ઘરડાં, લુલાં, આંધળાં અને ગરીબ હતાં, તેઓની માધવ ઘણીજ ચાકરી કરતો હતા (૧) માધવને એનાં માબાપે કહ્યું કે અમારા મનની વાત સાભળ, જો, અમારી પાસે પૈસા અને આંખો હોત, તો જાત્રા કરવા જાત. (૨) માબાપનું મન પરખી લઇને તેણે તેમને સુખી કરવાનું ધાર્યું, જો હું

કાવડમાં બેસાડીને જાત્રા કરાવું તો આ એમનું દુઃખ મટે. (૩) એવો વિચાર કરીને કાવડ બનાવી અને માબાપને બે બાજુએ બેસાડ્યાં. (૪) પછી ખાંધે કાવડ ભેરવીને જાત્રા કરવા ગયો. માધવના આવા હેતથી બધાને નવાઇ લાગી. (૫) આવા છોકરાને વાહવાહ છે, ( શાબાશ છે.) અને માબાપને પણ ધન છે; જો છોકરા સારા હોય તો કંઇ દુઃખ રહે નાહ (૬) બધી જાત્રા કરાવીને જ્યારે તે ઘેર ગયો. ત્યારે માબાપ ખૂશ થયાં; અને ઘણાજ આશિર્વાદ દીધા. (૭) છોકરાએ પોતાની ફરજ બજાવી, (પોતાને જે કામ કરવાનું હતું તે કર્યું) તેથી પરમેશ્વરની મહેરબાનીથી માધવ અને તેના માબાપ બધી વાતે સુખી થયાં. (૮)

**સાર**—જે છોકરાં માબાપ તરફ પોતાની ફરજ બજાવે છે, તેને રમત, ગમત અને સુખજ મળે છે.

**પાઠ ૨૯ મો.**

**ખેતરમાં કણસલાં ઘાસ વગેરે કાપવાનું કામ.**

કાપણી=કાપવાનું કામ
આમ=આ તરફ
તમામ=બધા
ઉમંગે=હોંસથી
બાર માસ=એક વરસ
માસ=મહીના
પીરસીને=મૂકીને
સંપે=એક બીજાની સાથે
સદાય=હંમેશ
ઉભરાયો=થયો
સુંદર=સારો
ફાલ=પાક
લણીએ=છોડપરથી લઇ લઇએ.
ખંત ધરીને=કાળજી રાખીને
કાં=શા માટે
ડુંડા=જુવાર, બાજરીનાં કણસલાં
આમ=આવી રીતે
ખળો=કણસલામાંથી અનાજ છુટું પાડવાની જગા; મોટી ખળી
હૈયે=મનમાં; હૈયામાં
લણણી=લણવાનું કામ અથવા કણસલાં કાપી લેવાનું કામ
કોળી=બાચકો; નાની નાની પૂળીઓ
આસપાસ=આજુબાજુ.
વાળુ=રાતનું ભોજન

**સમજુતી**—હે બાળકો તમે બધા આવો; આપણે હોંસથી કાપણીનું કામ કરીએ. જુઓ જુઓ પેલી વાદળીઓ વરસીને

જાય છે, એ બાર મહીનાનું અનાજ આપે છે ને હંમેશાં એક બીજાની સાથેજ રહે છે. હે બાળકો૦ (૧), ખેતરમાં કેવો સારો પાક થયો છે! ચાલો આપણે કાળજી રાખીને કાપી લઇએ; શું કરવા કાલ કરીએ? (વાર લગાડીએ?) હે બાળકો૦ (૨) હાથમાં દાતરડું વાંકું લઇને આ પ્રમાણે કણસલાં કાપો; અને તેનો ખળીમાં લઇને ઢગલો કરતાં મનમાં હિંમત રાખો. હે બાળકો૦ (૩) અનાજ લણવાનું કામ પુરૂં થયું, હવે બધાએ ઘાસ કાપો; અને ઘાસના ચરચર બાચકા લઇને બધાએ આ બાજુએ મૂકો. હે બાળકો૦ (૪) આપણે પૂળા બાંધીને ગાડામાં નાખી કામ પુરૂં કરીએ, પછી ઘેર જઇને વાળુ કરીને બધાએ પરમેશ્વરનું ભજન કરીએ, હે બાળકો૦ (૫)

## પાઠ ૩૦ મો.

### ખળીઓ

ખળાં=કણુસલામાંથી અનાજ છુટું પાડવાની જગા; ખળીઓ

આવાર=આ વખતે.

દીસે=દેખાય

તૈયાર=કણુસલાંથી ભરેલા

અનાજ=દાણા

છુટું=જુદું

સરસ=સારાં

પિલાય=કચડાય

કણ=અનાજના દાણા

ઉપણીએ=ઝાટકીએ

ડુંસા=ફોતરાં, છોડા

કોથળા=ગુણો

સાથ=સાથે

હાથોહાથ=એકબીજાની મદદથી

ખેડુત=ખેતી કરનાર

મહેનત=મજુરી

ફળ=ફાયદો; લાભ

**સમજુતી**—હે છોકરાઓ હમણા આમ આવો, જુઓ ખળીઓ તૈયાર દેખાય છે; ચાલો આપણે આજે ડુંડામાં રહેલા અનાજના દાણા તરત છુટા પાડીએ. (૧) જેમ બળદો ગોળ ફરતા હોય, તેમ આપણે સૌ ફરીએ; જો ડુંડાં સારી પેઠે કચડાય તો તેમાંથી અનાજના દાણા તુરત છુટા પડે. (૨) આવી રીતે બધું અનાજ આપણે ટોપલામા ભરીએ અને પછી ઝાટકીએ; તેથી જુઓ જુઓ ફોતરાં ઉડી જાય છે, ને બધા દાણા નીચે વેરાય છે. (૩) આપણે સાથે કોથળાઓ લઇ તેમાં આવી રીતે હાથો હાથ અનાજ ભરીએ, જો આપણે ખેડુતનું કામ કરીએ તો આપણને આજે મજુરીનું ફળ મળે. (૪)

# ડ્રિલ માટે સૂચના.

૧ છોકરાઓને ઉંચાઇના પ્રમાણમાં, સીધી હારમાં, એકેક હાથને છેટે, બે પગ વચ્ચે ૪૫ અંશનો ખુણો રહે એવી રીતે ઉભા રાખવા, પછી નંબર આપવા.

૨ નંબર બોલતી વખત દરેક છોકરો પોતાની નીચેના છોકરા તરફ મોં કરી નંબર બોલે.

૩ શિક્ષકની સામે ઉભેલી હારના છોકરાંઓએ પોતાના જમણા હાથ તરફથી એટલે શિક્ષકના ડાબા હાથ તરફથી નંબર બોલવાની શરૂઆત કરવી.

૪ આગળ કે પાછળ ખસવામાં પ્રથમ ડાબો પગ ઉપાડવો.

૫ એક હારની બે હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે.

૧ છોકરાઓને એક, બે; એક, બે, એ પ્રમાણે નંબર આપવા.

૨ બેકી નંબર એક ડગલું આગળ.

૩ બેકી નંબર એક ડગલું જમણી તરફ.

ઉપર મુજબ હુકમ કરવો.

૧ છોકરાઓને એક, બે, ત્રણ; એક, બે, ત્રણ. એ પ્રમાણે નંબર આપવા.

૨ એક નંબરવાળા એક ડગલું પાછળ.

૩ ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું આગળ.

૪ એક નંબરવાળા એક ડગલું ડાબી તરફ.

૫ ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું જમણી તરફ;

ઉપર મુજબ હુકમ કરવો.

૭. ડમ્બેલ્સ, કડાં બારબેલ્સ વગેરે વહેંચવાની રીત નીચે મુજબ.

૧ દરેક હારના છેલ્લા નંબર પાસે ડમ્બેલ્સો મૂકવા પછી છેલ્લા નંબરે બે ડમ્બેલ્સ બે હાથમાં લઇ પોતાની ઉપર ના છોકરાને આપવા એ પ્રમાણે દરેક છોકરા પાસે બબ્બે ડમ્બેલ્સ રહેશે.

૨ પછી ડમ્બેલ્સ ભોંયપર સામા સીધી હારમાં ઉભા મૂકાવવા, ડમ્બેલ્સ વચ્ચે એક વેંતનું અંતર રખાવવું.

૩ ડમ્બેલ્સ મુઠ્ઠીમાં જોરથી દાબીને પકડવા.

૪ રમતો અગિઆર સુધી કરાવી બારે ડમ્બેલ્સ પહેલાં મૂકેલા હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવડાવવા.

૫ એકની કૃતિ પ્રમાણે ૩, ૫, ૭, ૯, ૧૧. બેની કૃતિ પ્રમાણે ૪, ૬, ૮, ૧૦.

૮ રમતો પહેલ વહેલી શિક્ષકે જાતે કરી બતાવવી.

૯ સારો મહાવરો થયા પછી છોકરાઓને પોતાની મેળે બોલીને કરવા કહેવું.

૧૦ એક રમત બરાબર સફાઇથી ને સાથે કરતાં આવડ્યા સિવાય બીજી રમત શીખવવી નહિ.

૧૧ દરેક રમત કરાવતાં પહેલાં "તૈયાર" અને "ચાલો" એવા હુકમ આપવા.

૧૨ "તૈયાર" કહેતાંની સાથે છોકરાઓએ ડમ્બેલ્સ લેવાને તૈયાર થઇ રહેવું.

૧૩ "ચાલો" ના હુકમની સાથે ડમ્બેલ્સ લઇ હાથ સીધા લટકતા રાખી ઉભા રહેવું.

(અસલ ડ્રિલ અને કસરત મોઢે બોલાવ્યા સિવાય કરાવતા હતા, પણ હાલ મોઢે બોલાવીને કરાવવાનો રિવાજ પડ્યો છે; માટે પોતાના વિચાર ઉપર આધાર રાખી ચાલવું.)

## ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ.

### હેતુ-છાતી તથા હાથના સ્નાયુ ખીલવવાનો.

**રમત ૧ લી** ૧) બેઉ હાથ ઉંચા. ૨) બેઉ હાથ નીચા.

**રમત ૨ જી** ૧) જમણો હાથ ઉંચો, ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો. ૨) એકથી ઉલટું.

**રમત ૩ જી** ૧) બેઉ હાથ ઉંચા. ૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠીઓ આકાશ તરફ.)

**રમત ૪ થી** ૧) બેઉ હાથ સામા. (મુઠીઓ આકાશ તરફ) ૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં. (મુઠીઓ આકાશ તરફ)

**રમત ૫ મી** ૧) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠીઓ આકાશ તરફ) ૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠીઓ ખભાને અડકાવી.

**રમત ૬ ઠ્ઠી.** ૧) બેઉ હાથ સામા મુઠીઓ આકાશ તરફ. ૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠીઓ ખભાને અડકાડવી.

**રમત ૭ મી** બે પગ વચ્ચે એક ફુટનું અંતર રાખવું. ૧) બેઉ હાથ જમણી તરફ તીરકસ લંબાવવા. (ડમ્બેલ્સ ઉભા રહે એવી રીતે) આ વખતે એડી ઉંચી કરવી ૨) એકથી ઉલટું.

**રમત ૮ મી** ૧) જમણો હાથ જમણી તરફ તીરકસ લંબાવવો. અને ડાબા હાથની મુઠ્ઠી છાતી આગળ. (જમણો હાથ ને ડાબો હાથ તીરકસ લીટીમાં રહે તે પ્રમાણે)
૨) એકથી ઉલટું.

**રમત ૯ મી** પગ પહેલાં હતા તેમ. ૧) જમણો હાથ સામો ડમ્બેલ્સ ઉભો રાખવો, ડાબો હાથ પીઠગમ પાછળ ખેંચવો.
૨) એકથી ઉલટું.

**રમત ૧૦ મી** ૧) બેઉ હાથ સામા (ડમ્બેલ્સ ઉભા રાખવા) ૨) બેઉ હાથ પાછળ પીઠગમ ખેંચવા. (મુઠ્ઠીઓ છાતીના પાસાને અડકેલી રહે એવી રીતે.)

(જે જે રમતમાં એકથી ઉલટું લખેલું છે ત્યાં એકની સંજ્ઞાથી ઉલટી કૃતિ કરાવવી.)

# પાઠવાર જોડાક્ષર તથા અઘરા શબ્દો.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| દિવાળી | દેવળ | કબાટ | ફણીઆ | ભાંગ્યો |
| અક્ષર | બુધવાર | કોટ | ઘાઘરી | કર્યો |
| ઊઠ્યાં | મુસલમાન | દહાડામાં | ઓઢણી | ક્યારે |
| નિશાળ | જુમેરાત | અહીં | બંદન | આપ્યા |
| સઘળાં | શનિવાર | નિશાળીઆ | પરીક્ષા | અડાડ્યો |
| લીંપેગુંપે | અઠવાડીઉં | શિખામણ | ચોકખાઇ | પૂછ્યું |
| સંજેરી | દરવાજા | ઇશ્વર | ચોકખાં | મહીના |
| ઘુઘરા | પાટીઉં | જ્ઞાન | ધૂળ | કંસાર |
| સાથીઆ | ફૂલઝાડ | નિત્ય | સાહેબ | બોલાવ્યાં |
| લુગડાં | ચંપેલી | દાતણ | ગંદી | મંડ્યો |
| ઘરેણાં | કસરત | નાહ્યા | ગંદો | કઢી |
| દારૂખાનું | ઘંટ | જુઠું | ડીલ | પાનસોપારી |
| દિવસ | બેડક | ચિત્ત | સાલ્લા | સગાં |
| ફટાકડા | શીશી | શિક્ષા | ધોવડાવવાં | વહુ |
| ત્રીજો | નકશો | લાગ્યો | ગંદવાડ | ભત્રીજો |
| શુક્રવાર | ચિત્રો | ધોતડી | માંદા | ભાણેજ |
| છેલ્લો | ટાંગેલો | અંગરખી | કવિતા | માસી |
| વિષે | ખુણામાં | ટોપી | મુખડું | માસો |

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| સુધી | લખોટા | લેંઘી | હીલ | પીતરાઈ |
| રવિવાર | ચોકઠું | સુરવાલ | વરસગાંઠ | મસિઆઇ |
| ફોઇઆત | પીરસ્યાં | હોડી | દુઃખ | ચપ્પુ |
| ઓરમાઇ | બબ્બે | વાદળી | નુકસાન | ગમ્યો |
| દૂધભાઇ | મટુભાઈ | ધીરૂ | ખીજ્યા | પૂછ્યું |
| સાસુ | ઉજાણી | રામુ | છુંદાય | દેશાઇ |
| સસરો | કનુભાઇ | સરત | છૂંદી | છૈયાં |
| સર્વે | આશોપાલવ | જીત્યો | ઢોર | લલ્લુ |
| બાથ | શંભુભાઇ | સુંદર | ઉપરાંત | વખાણ્યો |
| દુખડાં | પૈંઆ | મળ્યો | નક્કી | પાઘડી |
| ભૂલી | વઘારેલાં | કાંચળી | છુટ્ટો | સાચાબોલું |
| કલ્લોલ | લીંબુ | રડ્યા | છૂટયો | મશ્કરી |
| ખુશ | નારંગી | વિના | મૂકી | પસ્તાય |
| ઓસડ | લાડુ | રડાવશો | દીવાઘેન | ખરચ્યાં |
| ક્યાં | રાંદેરી | દેડકાં | સમજ્યો | બૂમો |
| બોલ્યો | શેતરંજી | પથરા | પછું | શરમાઇ |
| પ્રમાણે | પાંદડાં | ફેંકાફેંકી | હોશિયાર | નાખ્યાં |
| સોરાબજી | કુલડીઓ | ધડાધડ | સેળભેળ | છેતર્યા |
| કહ્યું | પાથરણું | માર્યા | સંતાવા | સપડાય |
| અદબ | વાડકો | ડાહ્યા | ફીકર | જુઠાણું |
| પૂઠે | ચટણી | ઊઠયો | શાબાશ | શિઆળ |

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| ઉતર્યા | ખૂબ | પ્રાણી | પુરી | જુક્તિ |
| માંડ્યું | અગણિત | હંમેશાં | આદુ | ડુંડાં |
| અલ્યા | ઉજાસ | રસ્તો | વંતાક | લણણી |
| વિચાર | દૂધ | ફુંફાડા | દહાડીઆ | વાળુ |
| કર્યા | સ્વપ્નું | ઉંદર | ખૂડે | છુટું |
| સાંભળતાં | શિકાર | દેડકાં | પુરૂં | વિલાય |
| બાંધ્યું | ખચ્ચું | ઢૂંદી | દાતરડાં | ઉપણીએ |
| મોંમાં | રૂપાળું | ચટકા | ત્રણ | ડુસાં |
| દૂર | મૂક્યો | પ્રાણ | ચચ્ચાર | ઉડી |
| રસ્તામાં | પકડ્યું | લુલા | પાથરા | કોથળા |
| અન્ન | માંડ્યું | આંધળાં | પહોંચ્યાં | ચંદ્રમા |
| ભૂખ્યો | છલંગ | મનસુખો | ઉતર્યા | ત્યાંસુધી |
| ભિખારી | પુરુષ | સંતોષ | ઠાલવ્યો | નીકળ્યો |
| ક્યાં | કહ્યું | આશોશ | પટલાણી | બોલ્યો |
| આંધળો | પરમેશ્વર | ચતુરાઈ | કુંપણ | વિષે |
| અપંગ | આણ્યું | માર્યા | ઢગલા | અજવાળું |
| દુકાન | ઉંદરડી | ઉંડું | ખૂશ | કામઠું |
| ઇશ્વર | ભંડારીઉં | સુધાં | હોંસીલી | ઝગઝગે |
| વિદ્યા | બિલાડી | છુપાઇ | ઉમંગ | વાદળાં |
| ચંદ્ર | પૂછવું | ઘઉં | વાદળીઓ | બેસાડયાં |
| પ્રભુ | દુઃખ | ખચ્ચી | દાતરડું | આણ્યાં |

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| લાગ્યાં | ભઠ્ઠી | કાઢ્યા | લીલાંછમ | તુરીઆ |
| ઢંકાઇ | સીંચ્યાં | ઢબુ | વચ્ચે | ગલકી |
| મોઢાં | ચપ્પુ | અધેલા | મૂળીઉં | ચઢ્યાં |
| દરીઓ | નાખ્યું | રૂપીઓ | દાંડીઓ | વીંટળાઇ |
| થોભ્યાં | ઇંટવાડો | શેઠ | ફૂટેલી | તરબુચ |
| રહ્યાં | નળીઆં | ઊઠ્યા | પાંદડાં | ટુંકા |
| ચોકખી | કર્યાં | કુહાડી | લીંબુ | ગાંઠા |
| રેલમરેલા | કોડીઆં | સોય | સુકાઇ | લાવ્યાં |
| ઘેબરીઓ | ધાતુઓ | લક્કડફોડા | ભોંયમાંથી | ફૂલ |
| પરસાદ | મૂકયો | સુંદર | કોહળાનો | કયાંથી |
| ઢેકું | પૂછયું | ચળકાટ | લીમડો | ડીલ |
| પથ્થર | સમજ્યો | બિચારી | ટટાર | ગોટલો |
| પ્યાલું | પિત્તળ | ત્રિકોણ | ઉંચું | દાતણ |
| નીતર્યું | લુહાર | ગલગોટા | ફૂટે | ધોળજે |
| ભુકો | તપાવ્યો | દાડમ | ડાળીઓ | ડીંટું |
| પ્યાલા | ટીપ્યો | જમરૂખ | ખરબચડી | હીંડે |
| ડહોળું | તાંબું | લટકતું | ખુરસીઓ | કુતરો |
| કાદવ | ટિપાય | મધપુડો | ખાટલા | શીંગડાં |
| સાહી | ઓળખાવ્યા | મધમાખી | પાટલા | અમળાઇ |
| ચૂસી | વત્તા | લલકારતો | લીલુંછમ | તૂટી |

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| નિરાંત | પ્રાણી | ભૂખ | હાલરડું | ફડાફડ |
| વાગોળવું | બબ્બે | ભૂખ્યો | ઘુમણુ | ફાટફાટ |
| વગડાઉ | છેલ્લી | લુચ્ચા | ચોતરેલ | સોળ |
| ઘેટું | ટીપુ | જીવજંતુ | મશારૂ | નહિ |
| પત્થર | ઠરાવ્યો | સળેલું | ચિનાઇ | દહીં |
| મળ્યું | ગુપચુપ | ભાગ્યું | ફૂલડાં | ધમણ |
| લાગ્યું | શિઆળ | આણ્યાં | હિંચોળું | જસત |
| કૂદવું | બોલાવ્યો | પડીકાં | ઝુલાવવા | કણક |
| ગબડ્યું | મોઢું | શીખવ્યું | પાંસરૂં | કોઠી |
| ચત્તુપાટ | પીછાં | પોપટ | અંગરખી | ઘોડીઉ |
| દિવાળી | સમડી | જાંબુડો | ત્યારે | માંસ |
| પુછડી | જીવડાં | બનાવ્યો | સુરજ | હળદર |
| મજબુત | ઇંડાં | પારણું | દશમું | દોહ્યાં |
| બચ્ચાં | ધડાધડ | મુખડું | દોરડાં | ગોદડીઓ |
| ખવરાવવા | આંગળાં | પાંગરાં | અહીં | શાક |
| શીખંડ | જોડાએલાં | દોયણાં | સૌ | ત્રીજો |
| દૂધપાક | જળકુકડી | ધૂળ | સઢ | કુતરો |

---